

OPERA LUI V. NEMOIANU

Iulian BĂICUȘ

Lecturer PhD., University of Bucharest

*Abstract: In this critical essay I have been trying to describe and comprehend the work of a famous and praised Romanian-American scholar, the emeritus and appointed distinguished professor of Washington Catholic University, Virgil Nemoianu. I have divided on purpose the critical essay in two different parts, separating The Romanian and American contributions, and I have analysed his Romanian works and American works separately, trying to discover the core thesis of this texts. In the second part I have been focused on three different studies, **The Taming of Romanticism, A Theory of the Secondary and Micro-Armonia**, stressing on the idea that all of them had a considerably impact on his Romanian colleagues, for example taking into account the fact that his anthology **The Hospitable Canon**, he has introduced after 1990 in his Romanian language publishing the literary term "canon" in an imaginary Romanian critic terms dictionary.*

*The term „canon” has been used for example by Professor N.Manolescu in his **Critical History of Romanian Literature**. Professor V.Nemoianu has started recently to publish his entire work in a huge critical edition, translating all his American studies into Romanian, at Spandugino Publishing House. He has published his works chronologically, starting with the studies he had published before leaving his country, and he continued with the new editions of his most praised works on Romanticism, Idilic literature, and the theory of the secondary at works of Michel Serres, Lucian Blaga and René Girard, postmodernism, different essays on religion and Romanian liberalism, a monograph on the poetry of reknown Romanian poet Ștefan Augustin Doinaș, his travel diaries and autobiographical memoirs, etc. If somebody will assume this huge task of analysis all these facettes of his work should take into account the interdisciplinarity of his approaches, Virgil Nemoianu's work has been influenced by European Illuminism, but he must start with his formation of an English literature professor and who has later has become a World Literature and Compared Literature, and somebody must stress on the complexity of these texts.*

Keywords:

Cuprins:

Studiile lui V.Nemoianu vizează mai toate câmpurile literaturii comparate, fie că ne referim la cărțile publicate înainte de plecarea din România, fie la cele scrise în Statele Unite, cele mai importante studii fiind fără doar și poate **Îmblânzirea romantismului**¹, **O teorie a secundarului**², și **Micro-Armonia**³, sub-intitulată **Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură**. Înainte de plecarea din țară publicase o antologie comentată despre Structuralism, care în anii 60 a cunoscut o vogă destul de puternică și la Facultatea de Filologie din București, mă gândesc la studiile unor colegi de generație cum ar fi Sorin Alexandrescu, în special în monografia dedicată romancierului american William Faulkner, Matei Călinescu, sau Toma Pavel, Sanda Golopenția, și alți critici literari și profesori din aceeași generație, pentru care structuralismul francez a acționat ca un soi de matrice spirituală, de uter în care s-au

¹ V. Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului, Literatura europeană și epoca Biedermeier*, traducere de Alina Florea și Sanda Aronescu, București, Editura Minerva, 1998

² V. Nemoianu, *O teorie a secundarului*, în românește de Livia Szass-Câmpeanu, București, Editura Univers, 1997

³ V. Nemoianu, *Micro-Armonia, Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*, traducere de Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Iași, Editura Polirom, 1996

format și care i-a ajutat să se dezvolte spiritual, și să se perfecționeze. Acest mediu literar, boem și nonconformist a fost evocat în volumul său de eseuri biografice intitulat **Arhipelag interior** (1994), operă de memorialistică literară de primă mărime a perioadei 1965-1975, care se adaugă unor opere ca **Straja dragonilor** a lui Ion Negoïtescu⁴, **Caietul albastru** al lui N. Balotă⁵, urmat de alte trei jurnale, primul volum dintr-o proiectată tetralogie memorialistică, **La apa Vavilonului**, scris de Monica Lovinescu⁶, ca un tip de memorie a exilului literar parizian, după modelul **Memoriilor** lui Mircea Eliade⁷, dar și **Amintiri în dialog**⁸, grațiosul volum de amintiri, scris la două mâini de Matei Călinescu sau Ion Vianu, un soi de **Speak up, memory**, nabokovian, dar autohtonizat, cu destul de multe inserturi legate de viața politică, și de ce nu, am putea include pe această listă chiar romanul editat recent, și intitulat **Amor Intellectualis**, care-l are drept autor pe același neobosit scriitor Ion Vianu⁹, cel care și-a propus să recupereze terenul pierdut după ce a ieșit la pensie și să-și îndeplinească promisiunea făcută tatălui său, criticul literar Tudor Vianu, de a deveni scriitor, și încă unul extrem de talentat când vine vorba de a depăna amintiri din acea epocă.

Virgil (Pilu)Nemoianu era în epocă un apropiat al grupului de scriitori pe care azi îl denumim Cercul Literar de la Sibiu, în componența căruia intra și poetul Ștefan Augustin Doinaș, căruia îi va consacra și un studiu critic și un început de monografie foarte utilă tinerilor cercetători care se vor opri asupra acestui câmp, **Surâsul abundenței**¹⁰, în care se simt ecourile structuralismului triumfător de la începutul anilor 60, dar și ale curentului american al New Criticism, de altfel autorul va mărturisi în memorii că nu se despărțea niciodată de un volum de poezii comentate, însoțite de analizele poetice al lui Robert Penn Warren și Cleanth Brooks, **Understanding Poetry**¹¹, citat în succinta sa antologie a Structuralismului. Exemplele de analiză a poeziei moderne existau și în critica lui Ion Negoïtescu, un foarte atent critic al poeziei moderne, care era destul de influențat, după cum ne dă asigurări chiar V. Nemoianu însuși în **Arhipelag interior**, de Roman Jakobson și de ceilalți structuraliști care se chinuiau să desfacă poezia în părțile ei componente și să o analizeze ca pe un mecanism de ceas, toate aceste tentative fiind adunate în eseul lui N. Manolescu¹² intitulat **Despre poezie**, care poate da o imagine a direcției acestor lingvistice de cercetare a poeziei, eu l-am comparat într-un alt text cu un alt eseu al criticului american al New Criticism, cel al lui Cleanth Brooks, **The Well Wrought Urn**¹³, adică **Urna bine lucrată**. În ciuda vechimii ei cartea a rămas un „must read” peste care studenții de la Engleză nu aveau cum să sară și care mi-a cam modificat modul în care priveam critica de poezie, inclusiv cea

⁴ Ion Negoïtescu, *Straja dragonilor*, Memorii 1921-1941, București, Editura Univers, 2009

⁵ N. Balotă, *Caietul albastru*, volumul I și II, București, Editura Ideea contemporană, 2007

⁶ Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, Editura Humanitas, 2014

⁷ Mircea Eliade, *Memorii*, București, Editura Humanitas, 1992

⁸ Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, Editura Litera, 1990

⁹ Ion Vianu, *Amor intellectualis, Romanul undeii educații*, Iași, Editura Polirom, 2013

¹⁰ V. Nemoianu, *Surâsul abundenței, Cunoașterea lirică și modele ideologice la Ștefan Augustin Doinaș*. Revista Secolului XXI, 2004

¹¹ Virgil Nemoianu, Robert Penn Warren, Cleanth Brooks, în *Structuralismul*, București, E.L.U., 1967, p. 130

¹² N. Manolescu, *Despre poezie*, București, Editura Cartea Românească, 1987

¹³ Cleanth Brooks, *The Well Wrought Urn*, London, The Harvest Books, 1947

românească, și pe care o răsfoiesc cu maximă plăcere chiar în ziua de azi, deși poemele analizate în carte sunt scrise de Shakespeare, Donne, Milton, Pope, Gray, Wordsworth, Keats, Tennyson sau Yeats. Sigur, eseul lui Virgil Nemoianu, deși a fost publicat abia în 1992 avea primele trei capitole scrise încă de la plecarea sa din țară și asupra sa autorul va interveni foarte puțin.

Structurat în patru părți diferite, prima parte reprezintă o morfologie a operei, în spiritul structurii poeziei moderne, descrisă pentru prima oară de Hugo Friedrich, dar cu destule inserturi tematice, din moment ce criticul vorbește despre o explozie a primei sinteze, poezia medierilor ample, sau drumul spre o nouă sinteză, titluri de capitole care ne dau imaginea unui traseu, a unui șantier spiritual pe care poetul îl parcurge printr-o alchimie interioară din care fiecare element constitutiv se bifurcă la infinit în teme mai mici, vizând atât conținutistica cât și structura sau materia de construcție. Cel de-al doilea capitol, mai restrâns ca dimensiuni, subintitulat schiță, poartă amprenta școlii stilistice a lui Tudor Vianu, în el autorul va studia sintaxa poetică, planul fonetic și structura metaforei, cu precizarea că poezia de tinerețe este mai mult ne-metaforică, în vreme ce în poeziile de maturitate metaforele sunt mai curând problematice, găsim aici urmele lecturilor din Lucian Blaga sau Paul Ricoeur¹⁴, cu un eseu care făcea vogă în acei ani, **Metafora vie**. Cel de-al patrulea capitol poartă un alt titlu, **Poezie și dictatură**, ce pare a fi adăugat după 1990, dacă ar fi apărut înainte de 1989 cenzura ar fi avut cu siguranță ceva de obiectat, dar poemele vizate sunt doar câteva, **Cvinta și Remember, Alibi și Asediul, Vânătoare cu șoim**, capodopera incontestabilă a poeziei lui Ștefan Augustin Doinaș, alături de câteva dintre baladele sale, **Mistrețul cu colți de argint**, o prelucrare savantă a baladei lui Goethe, **Regele arinilor**, intertextualizată și transformată într-un superb roman de Michel Tournier, dar și **Trandafirul negru**, pe care nu uit niciodată să le analizez cu studenții când trebuie să predau poezia contemporană.

Ultimul capitol, cel de-al patrulea al monografiei, intitulat **Geneza personalității culturale**, în ciuda caracterului său fragmentar este un soi de Biblie a interpreților poeziei lui Ștefan Augustin Doinaș peste care va fi greu de sărit în viitor, care va putea fi completată dar nu va putea fi ignorată de nimeni. Volumul acesta de analiză a poeziei lui Doinaș va rămâne unul de referință pentru toți criticii care vor încerca să studieze impactul pe care Structuralismul și Noua Critică americană l-a avut asupra modului de analiză al poeziei la noi, de fapt printre ceilalți cerchiști se mai numărau și Ovidiu Cotruș, autor al primului studiu cu adevărat interesant despre opera lui Mateiu Caragiale, pentru care colegul său, Matei Călinescu va dezvolta un adevărat cult, dar și față de Ion Negoïtescu, care i-a influențat perioada de început mai mult decât autorul își va da seama. Tot din acest grup făcea parte și viitorul disident anticomunist Ion Desideriu Sârbu, cu care Virgil Negoïtescu, trecut dincolo de Cortina de fier va corespunda alături de Mariana Șora sau Ion Negoïtescu, aceste scrisori fiind editate ceva mai târziu, după

¹⁴ Paul Ricoeur, *Metafora vie*, traducere de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1984

moartea lui I.D.Sârbu chiar de Virgil Nemoianu¹⁵ însuși. El va frecventa și alte cercuri de scriitori, va fi amic cu Nichita Stănescu, o celebritate în devenire, dar și cu poetul Mircea Ivănescu, cel care îl va introduce în ciclul său poetic intitulat **Mopeteiana**, în care Mopete, este anagrama cuvintelor poem și poet, iar în aceste poeme cu personaje V.Nemoianu va deveni "v.înnopteanu", iar amicul său, doctorul Andrei Bacalu, comentatorul primei aselenizări la TVR va fi transformat în „doctorul cabalu”. Scriitorul se amuza să descopere în acele poezii puloverele largi, făcute la comandă, pe care le purta ca soi de dandy în tinerețe. De altfel Virgil Nemoianu va fi și el cooptat în echipa de tineri care vor lua parte la Cercul de Stilistică și Poetică al Facultății de Litere din București, coordonat de profesorii Tudor Vianu, Mihai Pop și Alexandru Rosetti, din care au mai făcut parte Sorin Alexandrescu, Mihai Zamfir, Toma Pavel, Sanda Golopenția-Eretescu, Mihaela Mancaș, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu etc.

În acea perioadă a publicat și un volumaș, intitulat **Simptome**¹⁶, care face figură aparte în bibliografia epocii, ieșind din orice serie, aidoma romanului lui Matei Călinescu, **Viața și opiniile lui Zacharias Lichter**, în care, utilizând niște măști, niște personaje simbolice, exact ca în subsolul **Țiganiadei** lui Ion Budai Deleanu, invocat drept model chiar în cuvântul înainte, semnat de Pius F., acestea expun diverse idei, teme sau eseuri, care mai de care mai instructive sau amuzante. Inițial aceste însemnări aveau un caracter mai mult privat dar autorul le-a publicat la rugămintea prietenului său, editorul Mircea Ciobanu, de fapt structura cărții în care materia era grupată în 12 capitole, cu un prolog semnat de Pius F., și un eseu despre cadouri, semnat de magistrul Clarian, ascundea niște mici eseuri, pe teme foarte diferite, de la formele diferite ale comunicării, fenomenul literar, animale și monștri, legăturile și faptele oamenilor, toleranță și vinovăție, fericire și moarte, specialiști sau diletanți, legătura dintre știință și joc, relația dintre artă și vise, superstiții și parvenitism, trup, simțuri sau dureri, morală și sentimente.

Cheia această ludică, postmodernă, în care aceste idei gingașe sunt puse în operă anunță, de fapt, o poetică încă „in statu nascendi”, este vorba despre postmodernism, dar lectorul acestor eseuri construite de la o poetică a minimalismului, nu poate să nu reconstituie diversele influențe ale unor esești celebri ca Voltaire, în special cel din minunatul text al romanului eseu **Candide**, Pascal sau Montaigne, dar și a unui șir destul de lung de esești englezi, frecvențați măcar în virtutea faptului că autorul era profesor de literatură engleză la Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, unde era coleg chiar cu Matei Călinescu sau Thomas Pavel. În tandem cu colegul său Barbu Brezianu a realizat o antologie a eseului englez, în două volume, în colecția BPT a editurii Minerva, care s-a bucurat de momentul ei de celebritate la apariție, și la care au mai colaborat soția sa, Anca, și Nicu Steinhardt, unul din marii esești ai literaturii române din toate timpurile, care, din pricina unor probleme de natură politică, a procesului Noica-Pillat, i se retrăsese dreptul la semnătură și nu putea realiza decât traduceri. De

¹⁵ Ion D.Sîrbu, *Traversarea cortinei, Corespondență cu Ion Negoșescu, Mariana Șora și Virgil Nemoianu*, prefață de Virgil Nemoianu, ediție îngrijită de Marius Ghica și Virgil Nemoianu, Timișoara, Editura de Vest, 1994

¹⁶ V. Nemoianu, *Simptome*, ediția a doua, Editura Institutului European, Iași, 1995

asemenea va prefața destule cărți de autori englezi sau americani, una dintre ele fiind romanul-eseu **Confessions of a Opium Eater**, scris de Thomas de Quincey, o apariție inedită în acea perioadă în care numai titlul romanului ridica numeroase probleme legate de cenzură.

Încă din prefață, un oarecare Pius F. își avertizează cititorii asupra caracterului neconvențional al cărții, de altfel toate personajele acestor dialoguri ludice construite poate cu pornire de la cele platonice au nume extrem de haioase, ele se numesc Adelhio, Pterodactilul, Almador, Clarian, Spiridanik, Tironides, iar intervențiile respective sunt caracterizate de fragmentarism, dar printre ele pot fi detectate și câteva idei despre Romantism, care pot fi considerate nucleul posibil al studiului, scris ceva mai târziu, **Îmblânzirea romantismului**.

Autorul însuși a identificat în **Arhipelag interior** alte surse de inspirație, este vorba despre romanele sau jurnalele lui Ernst Jünger, o prezență insolită în peisajul literar românesc dar și de un Georg Lichtemberg, un cunoscut autor german de aforisme. Deși a fost publicat inițial în anul 1969 a trecut aproape neobservat și a fost reeditat de autor abia în anul 1995, acesta tradusese câteva fragmente în limba germană și le publicase în revista **Antaios**, care fusese inițial fondată de Mircea Eliade și Ernst Jünger, condusă de Philipp Wolff-Windegg, într-o traducere germană realizată de Gerhard Cjeka, azi pierdută, iar traducerile în limba engleză se pot găsi chiar pe site-ul revistei lui Andrei Codrescu, **Exquisite corpse**¹⁷, o traducere a celebrelor *cadavres esquis* din Suprarealismul francez. O parte dintre eseuri au apărut în limba engleză în Kennion Review, în seria a doua, nr. 1 din 1981. În seria de Opere în volumul X, autorul a adăugat partea a doua a **Arhipelagului interior**¹⁸.

În anul 1995, invitat fiind de Luca Pițu și Sorin Pârvu, care fondau o nouă colecție de eseuri a editurii ieșene Institutul European, transformată mai apoi în editura Polirom, autorul își va prefața cartea printr-o nouă notă explicativă, iar în aceasta Virgil Nemoianu va recunoaște deschis că modelul său a fost Ion Negoïtescu, autorul unui jurnal imens, care nu poate să apară din cauza unei clauze speciale care împiedică publicarea lui de către cel împuternicit de autor, Emil Hurezeanu, criticul V.Nemoianu¹⁹, care sărbătorit recent la Facultatea de Litere unde a fost lansat și primul volum al ediției de Opere complete,²⁰ în care sunt reluate **Calmul valorilor** și micul său eseu despre **Structuralism**, comparat cu un studiu celebru al lui Françoise Dosse, **Histoire du structuralisme**, publicat în Franța în 1991-1992, care a trecut de la "champ du sygne" la „chant du cygne”²¹, cum declară Sorin Alexandrescu pe coperta a patra a cărții, ținea în aceeași epocă și un jurnal oniric, nocturnal. La îndemnul editorului Mircea Ciobanu va aduna aceste texte foarte mici în volumul cu un nume simbolic până la urmă, **Simptome**, de fapt ale vieții sub comunism. Sigur, modul acesta esopic îi va permite să iasă în afara furcilor caudine ale cenzurii, deși unul din capitole, cel despre sexualitate va fi suprimat

¹⁷ Siteul revistei cu colecția întregă 1983-2010 îl descoperiți urmînd acest link, <http://www.corpse.org/>

¹⁸ Virgil Nemoianu, Opere X, *Arhipelag interior, Eseuri autobiografice*, Simptome, București, Editura Spandugino, 2018

¹⁹ V.Nemoianu, *Structuralismul, Calmul valorilor*, București, Editura Spandugino, 2013

²⁰ Virgil Nemoianu, Opere I, *Structuralismul, Calmul valorilor*, București, Editura Spandugino, 2013

²¹ De la Câmpul semnelor și cântul de lebedă, în limba franceză în text

de atentul editor. Pentru a-și pune temele și ideile în ordine, pornind de la modelul **Țiganiadei**, cu care un scriitor de confesiune greco-catolică, de altfel în S.U.A. Virgil Nemoianu a predat la Catedra de Literatură Comparată a Universității Catolice din Washington, deci este vorba de o universitate confesională, nu avea cum să nu rezoneze, Virgil Nemoianu a ales structura tematică, a organizat materia pornind de la temele generice. Personajele erau de fapt niște măști ale autorului, dar care erau menite să joace rolul unor chei muzicale, o posibilă trimitere la un personaj urmuzian, Fuchs, cel născut dintr-o ureche, iar intenția sa auctorială era cea de a alcătui „*un spațiu în care imaginația literară și judecata teoretică să poată să funcționeze egal și reciproc substitutiv*”. Ultimul text, supus unui proces întreg de rescriere, intitulat Un eseu despre cadouri va trece mai târziu în textul cărții sale ceva mai serioase O teorie a Secundarului, în capitolul intitulat De la dar și alienare și înapoi. Tema eseului mi-a evocat la lectură atât celebrul studiu al antropologului Marcel Mauss²², **Despre dar**, care nu este amintit în text, dar și o altă lectură, achiziție de dată ceva mai recentă, eseuul lui Georges Bataille²³, **Partea blestemată**.

Textul lui Virgil Nemoianu a fost scris în 1961 iar argumentele invocate pentru a demonstra caracterul bi-telic al oricărui dar și dreptul celui care a primit darul de a face ce dorește cu el, sunt demonstrate cu argumente extrase din Leibniz dar și cu trimiteri la tratate de morală. E un soi de tratat de tip *minima moralia*, în care chestiunile etice sunt închise în dezbateră de idei, mai curând de natură filosofică sau estetică, dar scris în cheia unui „magister ludi”, din moment ce lecția este ținută de magistrul Clarion. Un alt model posibil, nerecunoscut este cel al universităților din **Călătoriile lui Gulliver** de data aceasta din Laputa, unde savanții și membrii Academiei găsesc o metodă ingenioasă pentru a cultiva grânelor, îngropau ghinde în pământ iar porcii rămău și arau ogoarele în căutarea lor. În text mai există trimiteri la un celebru poem scris de Lewis Carroll, **Jabberwacky**, considerat de criticii din U.K. drept un soi de metaforă a pluri-valenței limbii engleze, echivalent pînă la un punct cu poemele în limba spargă, scrise de Nina Cassian. Swift a creat la noi prozele lui Arghezi, cea mai apropiată fiind **Tablete din țara de Kutu**, care purtau subtitlul **Povestiri swiftiene**. Redactat prin 1961, acesta își are originea într-o noapte de peregrinări boemo-bahice în compania prietenilor. Autorul va recurge la o convenție clasică a manuscrisului găsit, destul de ușor de întâlnit în literatura lui Cervantes, bunăoară, și au fost descoperite în podul părăsit al unei mansarde bucureștene în deceniul al VII-lea al secolului XX. Ele au fost adunate și recuperate prin naivitatea lui Pius F., care după lectura manuscrisului a crezut că are de a face cu niște „dialoguri platonice”, iar pe sine s-a considerat „*un fel de credincios Boswell sau Eckermann*”. Tot în nota editorului care însoțește textul se afirmă că există riscul ca, din cauza incompetenței sale, Pius F. să fi eliminat sau să fi uitat din consemnările sale unele lucruri cu adevărat interesante sau profunde. În esență, editorul își exprimă astfel neîncrederea față de maniera în care au fost editate, asupra cărora planează continuu suspiciunea unor deformări considerabile. Astfel forma lor finală se

²² Marcel Mauss, *Despre dar*, Traducere de Silvia Lupescu, Iași, Editura Polirom, 1997

²³ George Bataille, *Partea blestemată*, traducere de Bogdan Ghiu, București, Editura Art, 2008

datorează întâmplării, hazardului cu care a acționat Pius F. asupra textelor, într-o poetică dadaistă, a întâmplărilor întâmplătoare pe masa de operație a unei umbrele cu o mașină de cusut.

O structură asemănătoare are și romanul lui Mircea Horia Simionescu, **Bibliografie generală**, în care autorul își dedica volumul unui personaj imaginar, Zenovie Pop Bredișteanu, care l-ar fi ajutat să obțină un post de bibliotecar la Biblioteca Municipală din Târgoviște. Evident, **Simptome** și **Bibliografia generală** sunt două cărți cu structuri apropiate, două meta-romane. Tema lor principală o reprezintă chiar comedia literaturii și structura lor este una bazată pe principiul intertextului. Unele personaje ca Almador și Clarian sunt prezentate ca fiind niște personaje cu existență reală, dar peste care s-a așternut praful uitării, deși în epoca lor erau renumiți și se bucurau de o bună reputație printre specialiști. Nici Pius F. nu este un autor creditabil, editorul se cam codește să creadă că opera găsită i-ar fi putut fi atribuită în totalitate lui, el este mai curând un secretar care transcrie mai multe conversații, în stilul în care secretarul lui Goethe, Eckermann a procedat în epoca romantică, multe dintre temele eseurilor provenind chiar din această epocă. Filiația cu **Țiganiada** va fi și ea respinsă ipoteza această este luată inițial în calcul, dar este respinsă drept „fantezistă” sau „aventuristă”, deoarece cele două texte sunt despărțite de mai bine de un secol și jumătate iar dialogurile nu pot fi considerate doar niște simple comentarii ale unui „poemation eroi-comic” ci un text literar de sine stătător. Textul va fi deschis efectiv de un *Cuvânt înainte* semnat de Pius F. care își va omagia pe magistrul Clarian, între cei doi există o relație de la maestru la discipol, extrem de importantă, pentru că ea pune în evidență personajele cele mai tari, cele care joacă un rol esențial în trasarea ramei. De obicei, dialogurile nu erau peri-patetice ci aveau loc direct în grădina din fața casei magistrului Clarian, din nou o posibilă anticipare, să nu uităm că în mini-eseul intitulat **Micro-Armonia V**. Nemoianu s-a ocupat de relația dintre idilă, specifică poeziei intimiste, romantice sau tradiționalismului, și pastorală. Magistrul își alege să discute cu diverșii tineri care îi stau prin preajmă chiar temele majore ale cărții, care acoperă foarte multe dintre temele majore ale omenirii. Portretele fizice și morale ale participanților la banchetul de idei din grădină îi vor ajuta pe cititori să-i individualizeze pe rând pe Almador, Pterodactil, și pe alți doi „măscărici obraznici”, numiți Tironides și Spiridanik, care au aproximativ același rol de bufoni sau de personaje hipnopompe pe care îl avea Gore Pirgu în romanul lui Mateiu Caragiale, **Craii de Curtea veche**. Cei doi sunt mai curând reticenți față de chestiunile înalte și culturale, fiind cam în aceeași relație cu binomul din romanul lui Cervantes, Sancho Panza-Don Quijote, pentru ei donquijotismul fiind mai mult un joc al minții, imposibil de pătruns. La fel ca în romanul lui Mateiu Caragiale, naratorul nu poate înțelege ce au comun magistrul și ucenicii netrebniți și nevrednici”, incapabili să participe la sferile elevate ale dialogurilor purtate de cei mai în vârstă ca ei. Cu toate astea se străduiesc să arunce câte o vorbă de duh, dar nu prea sunt băgați în seamă de nimeni, ceilalți își continuă colocviul, de altfel una din nuvelele lui Miguel de Cervantes se numește chiar așa, Colocviul câinilor, iar cei care povestesc sunt niște câini foarte inteligenți și care analizează cu luciditate defectele stăpânilor. Un alt tip care pare rupt din alt film este Adelchio, fiind tolerat de magistrul Clarian în ciuda

aerelor și snobismului său de curtean găunos. El este un ambasador al părerii comune al simțului general, fiind adesea convocat de magistru „*pentru a avea în față o mostră vie a lumii superficiale cu felul ei de a judeca*”.

Pius F. este un narator inclus în acest joc, care caută să-și noteze fiecare cuvânt emis de cei prezenți și apoi să-l transcrie pe hârtie imediat ce va ajunge în camera sa, într-o formă cât mai fidelă originalului. În general la discuție nu participau toți cei prezenți, ci maximum doi-trei vorbitori, presupunem că Nemoianu a transcris în aceste texte chiar dialogurile sale cu prietenii săi scriitori sau critici, Ovidiu Cotruș, Ștefan Augustin Doinaș, Nicu Steinhardt, Cornel Regman sau Ion Negoïtescu, de altfel, în **Calmul valorilor** autorul va consacra două eseuri separate lui Cornel Regman și recenzia cărții lui Ion Negoïtescu, **Poezia lui Eminescu**, cea care a schimbat complet modul în care a fost receptată poezia eminesciană. Aș putea chiar să afirm că V. Nemoianu e o prelungire a spiritului Cercului Literar de la Sibiu, căci nu fuge niciodată de teme etice sau morale, iar filonul religios, ascuns cu grijă în perioada din România va ieși la suprafață în SUA, unde va susține un serial radiodifuzat de Vocea Americii, în care va căuta să identifice relația dintre spiritualitate, religie și literatură sau filozofie, serialul fiind ulterior reprodus în volumul de eseuri **Jocurile divinității**²⁴.

În acest serial, intitulat **Gânditori și scriitori**, și-au găsit nume foarte diverse ale culturii universale care au acordat un spațiu cât de cât semnificativ problemelor spirituale, autorul lui se va opri asupra misticii engleze medievale, și asupra unor opere ale unor autori însetați de spiritualitate creștină ca Chateaubriand, Lev Șestov, Paul Claudel, C.S.Lewis, Charles Williams, René Girard, Jaroslav Pelikan, unul din marii istorici ai creștinătății, tradus între timp și în limba română, Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar, Ioannis Zioulanis, medalioane din care personalitățile acestor mari gânditori, esești sau filosofi, poate că de pe lista canonică propusă de V. Nemoianu, acestuia îi datorăm printre altele și importul de terminologie, printr-un articol publicat în revista România literară în anii 90 în care vorbea pentru prima oară de o bătălie canonică, de altfel a editat chiar o antologie, **The Hospitable Canon**²⁵, alături de Robert Loyal, subintitulată eseuri despre jocul literar, alegerea universitarilor și presiunile populare. Printre aspectele românești ale temei, vezi articolul publicat inițial în revista **Ramuri**, în 1993, întră alte medalioane în care sunt evocate figuri importante ale culturii române, arhimandritul Eufrosin Poteca, Andrei Șaguna, care recent a fost canonizat de B.O.R., Dumitru Stăniloae sau Nicolae Steinhardt, caracterizat drept un monah cu o înțelepciune voioasă. Scrisorile sale, trimise monahului de la Rohia, vor fi, de altfel, publicate în curând. Lipsesc de pe listă doar câteva nume importante, Vasile Voiculescu, André Scrima sau Valeriu Anania, care ar fi meritat cu prisosință să intre în această vitrină a scriitorilor cu preocupări religioase de la noi, și să stea alături de Gala Galaction, ideea autorului fiind că morala creștină constituie un liant al operelor literare, că nu poți visa să scrii capodopere dacă nu pornești întâi de la principii morale ferme.

²⁴ V.Nemoianu, *Jocurile divinității, Gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu*, prefață la ediția a doua de Monica Spiridon, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ică jr., Iași, Editura Polirom, 2000

²⁵ V.Nemoianu, *The Hospitable Canon, Essays on Literary Play, Scholarly Choice, and Popular Pressures*, edited by Virgil Nemoianu and Robert Royal, John Benjamins Publishing, 1991

Discursul public despre fenomenul religios al lui V. Nemoianu este american în esență autorul respinge orice formă de talibanism și de exclusivism religios, în fond în universitatea americană există o formă de toleranță specială față de toate confesiunile iar americanii din familiile mixte sărbătoresc și Hanuka și Crăciunul în familie. Esența acestui discurs public, care vizează deseori locul și rolul Bisericii Ortodoxe Române în societatea românească, este una de natură ecumenică, în stare a unifica tendințele divergente din sânul mării familii a creștinătății iar autorul face un apel vorbind în numele laicilor pentru o rapidă modernizare a acestei instituții extrem de importante, pentru înlăturarea spionilor sau a preoților nevrednici, cum plastic îi numește pe cei care au ales sutana pentru a desfășura alte activități străine de misiunea lor pastorală, dar și pentru restituirea patrimoniului Bisericii Greco-Catolice, căreia moșii și strămoșii săi i-au aparținut, și pentru un dialog frățesc și egal cu bisericile neoprotestante sosite în România pentru a-i re-evangeliza pe români. Din păcate unii ierarhi ortodocși nu prea par dispuși să dialogheze iar ecumenismul rămâne mai mult un deziderat, în ciuda unei celebre vizite a papei Johan Paul la București. Eseurile din carte sunt o invitație la dialog și colaborare, sunt scrise fără patimă, fără ură, cu echilibru și moderație și pun în evidență chestiunile spinoase din această comunitate a oamenilor cu frica lui Dumnezeu.

În ceea ce privește tematica dialogurilor din **Simptome**, Pius F. menționează că ele abordau problemele cele mai diferite. Rezultatul acestei transcrieri va fi caracterizat drept un „simpozion platonice redivivus, cu momente comice” sau un „op de convorbiri nobile, pentru folosul și prosperitatea cititorilor de toate vârstele”. Structura comică a cărții l-a obligat pe așa zisul autor să transcrie și momentele ceva mai grotești, potrivit vechiului adagiu, **Castigat ridendo mores, Rîsul vindecă caracterele**. De fapt cititorii sunt îndemnați să tragă și niscai învățăminte eseurile propriu-zise alcătuind odată parcurse o serie de „povește sportive, pregătiri pentru marea Simptomatologie Generală, învățătura învățăturilor”. Cele douăsprezece texte sunt subintitulate observații tocmai pentru a le augmenta gradul de autenticitate, dar în realitate textele sunt opere de ficțiune, o mică parte vizează chiar statutul literaturii în eseu *Observații răzlețe despre fenomenul literar*, deși privit prin chestiuni mai degrabă marginale, cum ar fi importanța ridicolului, motivul sângelui în literatura secolului XX, condiția aforismului, romanul țărănesc, relația dintre satiră și parodie, traducerea, atitudinea în fața naturii. Ca un veritabil specialist în literatură comparată în devenire, Pius F., un alter-ego sau o mască a lui Virgil Nemoianu, ne face o confesiune absolut surprinzătoare: „Cînd eram mai naiv, visam să pot scrie cărțile pe care aș fi dorit să le citesc, dar care fie nu existau, fie nu-mi erau foarte accesibile. Mai sceptic, constat că am început chiar să le citesc în vis – subiectul lor pîrîndu-mi relativ cunoscut; avantajul e că dimineața poți medita la circulația temelor”.

Cred că observațiilor de acest tip li se potrivește la fel de bine termenul francez, utilizat și de Alain, *propos*, care reprezintă niște opinii sau păreri despre literatură, care mai de care mai interesante sau instructive. De altfel, tema aceasta a fabulosului oniric, de sorginte romantică, revine în eseu **Observații despre vis și artă**, text în care magistrul Clarian, numele lui constituie chiar un posibil calc după un alt celebru magistru al filosofiei medievale, Eckhart, cel care va propune și o clasificare proprie a

artelor frumoase, pe care le împarte în nobile, inconstante, decorative sau aplicate și artele de plăcere. Multe afirmații se prezintă ca scurte narațiuni onirice, povestiri ale unor vise reale, în vreme ce altele sunt doar simple înșiruiți de aforisme. De aici înrudirea lor cu notațiile din **Caietele** lui E.M. Cioran, bunăoară.

Tot din această perioadă ante-americană datează și primele volume de recenzii publicate în limba română, **Calmul valorilor și Utilul și plăcutul**, primul avînd un titlu care evocă imediat influența lui Tudor Vianu, cel care publicase în anul 1942 la editura Cugetarea volumul **Introducere în teoria valorilor**, și în care tânărul critic V.Nemoianu va strînge o parte dintre recenziile sale sau cronicile de întîmpinare publicate în diverse reviste literare și consacrate unui număr relativ important de cărți, oameni sau idei.

IV.2. **Calmul valorilor și Utilul și plăcutul**

În volumul său antologic, **Calmul valorilor**, volum de debut în critica literară, publicat în 1971 la editura Dacia din Cluj-Napoca, autorul va include atât autori români, cât și anglo-americani sau germani, analizând teme foarte diverse, fie de caracter general, cum ar fi rosturile literaturii, o discuție privind varietatea formelor de poezie, specificul regional, două note despre critica literară și de ce nu câteva observații foarte juste privind specificul traducerii și critica ei. Exemplul citat chiar în text este cel al lui John Dryden, cel care la sfârșitul secolului al XVII-lea distingea între trei tipuri de traducere diferite, metafraza, parafraza și adaptarea, în vreme ce conceptul modern de traducere ar trebui localizat undeva, pe la jumătatea distanței dintre metafrază și parafrază, adaptarea fiind specifică literaturii române de începuturi. Autorul eseului va cere în finalul lui tinerilor critici sau poeți să încerce să se autodefinească prin câteva mici antologii de traduceri, așa cum o va face el însuși în **Structuralismul**, câteva arpegii ale unui cântec pe care îl va interpreta mai târziu, dar pe un ton baritonal.

Cel de-al doilea grupaj de texte chiar dacă nu poartă nici un titlu lămuritor va fi consacrat poeziei Cercului Literar de la Sibiu, la care V. Nemoianu a aderat, chiar dacă nu era de aceeași vîrstă cu membrii săi, ci mult mai tânăr. În Patru trepte ale baladei, un text absolut esențial pentru istoricii literari care vor să pătrundă sensurile manifestelor baladești ale lui Radu Stanca dar și să poată interpreta corect dimensiunea metafizică baladelor lui Doinaș, după ce va face un scurt istoric al baladei, trecînd prin fazele populare sau culte, observă că există o diferență de nuanță foarte importantă între balada romantică, ce poate fi contextualizată cu ajutorul unor exemple extrase din Hegel sau Goethe drept o paradigmă a lirismului în stare pură sau în cazul teoriilor despre baladă ale creatorului lui Faust, aceasta ar fi un ou original viu, și cea modernă. Discutînd în timpul unui examen cu profesorul N. Manolescu acesta a făcut observația corectă că există o baladă a lui Goethe care l-ar fi influențat direct pe Doinaș când a scris celebra poezie **Mistrețul cu colți de argint**. Cum serendipitatea și hazardul joacă un rol important și în critica literară urmărind un film francez unul dintre personaje recita la un moment dat balada lui Goethe, **Regele arinilor**, și am înțeles că acesta era textul căutat de N. Manolescu. Mai ales că Michel Tournier și-l alesese drept pre-text pentru romanul său **Le roi des aulnes**, pe care l-am citit, de asemenea, cu mare interes.

Diferența de tonalitate ar fi una esențială, romanticii cultivau balada pentru autenticitatea ei, în vreme ce modernii caută în ea tocmai ținuta. Cele patru trepte ale baladei la care se referă studiul lui V. Nemoianu sunt de fapt creațiile lui Doinaș, care făcuse un pas din concret proiectând totul în fantastic, ca în modelul său arhetipal, Miorița, Radu Stanca, autor al unei balade a decorului cu un singur personaj, moartea, Ioanichie Olteanu, la care planurile baladei încep să se lupte între ele, și un grup de poeți, care au marcat trecerea de la o baladă ironică la una ambiguă, cu sursă probabilă în balada lui Ion Barbu, **Riga Crypto și Iapona Enigel**, care aparține acelei perioade denumită de T. Vianu „baladică și orientală”, Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Adrian Păunescu sau Ion Gheorghe, cu voia autorului i-aș mai adăuga și pe Emil Brumaru, Șerban Foarță sau Cezar Ivănescu, cei care ar fi putut exclama și ei „**Ia toji balladist!**”, și eu sunt baladist. Mi-a plăcut foarte mult un fragment situat chiar în partea de debut a acestui studiu, în care autorul său va contextualiza foarte exact poezia neo-modernistă sau neo-avangardistă, scrisă în perioada anilor 50 sau 60 ai secolului XX:

„ Căci în deceniile 5 și 6 poezie autentic nouă este fie cea compusă de Phillipide, de Voiculescu, de Călinescu, de Doinaș și de Stanca, fie cea emisă de Tonegaru, Caraion, Geo Dumitrescu, Virgil Teodorescu, D. Stelaru și ceilalți, este fie poezia cultivată, șlefuită, înțeleaptă și demnă chiar când este ironică, poezia lui Apollo, fie poezia năvălășă, desferecată și ghidușă chiar când e disperată, poezia lui Marsyas”. Aș spune și eu, parafrazându-l pe Caragiale, din această dilemă poeziei români nu pot ieși nici măcar în ziua de azi.

Alte studii din **Calmul valorilor** privind exegeza unor opere românești vizează critica scrisă de Ion Pillat, pornind de la teza lui G. Călinescu că un poet nu poate fi acceptat drept creator decât în momentul în care el se dovedește a fi capabil de a scrie un eseu, critică sau orice articol program, capabil a articula o teorie a poeziei, prin care să-și justifice creația. Astfel eseurile sau conferințele poetului Ion Pillat, analizele acestuia pornind de la marile modele ale poeziei moderne, Baudelaire, Mallarmé, Rilke sau Valéry sunt tematizate și puse de V. Nemoianu sub semnul echilibrului, urmărit pretutindeni de eseist, în opera lui Goethe, echilibrul între național și universal, chiar dacă, de fapt, sunt trecute în revistă chiar ușoara rezervă pentru conceptul poeziei pure inventat de abatele Brémond, epitetul homerice folosite pentru a-l caracteriza pe Mallarmé sunt de asemenea, foarte poetice, îl numește „benedictin al poeziei” și „Robinson al versului”, tocmai pentru a pune în evidență efortul acestuia pentru remodelarea sintaxei poeziei moderne în general și celei franceze, în particular. Critica literară este și ea reprezentată prin eseu închinat unui text fundamental al eminescologiei noastre, studiul **Poezia lui Eminescu**, scris de Ion Negoitescu și publicat după eliberarea sa din închisoarea politică, abia în 1967, cu precizarea că criticul nu ia în considerare metodele arhetipologiei, o va face ceva mai târziu M.Cărtărescu în **Visul chimeric**, căci în textul lui Eminescu mitul nu are funcție unificatoare ci un strict decorativă, ci se va rezuma să inventarieze motivele poeziei postume eminesciene, punând în evidență cei trei arhei, Poetul, Călugărul, Monahul, dar și pe Demiurg, care singur își aude plânsul. Tablourile care însoțesc acest calm proces al creației eminesciene trimit la fantastic sau fabulos, cu viziuni asupra unei Dacii mitice, scurgerii

civilizațiilor omenesti din Memento mori, cea care i-a inspirat lui Mircea Eliade structura tratatului său de idei și credințe religioase, potrivit afirmațiilor proprii, dar și fabuloasa natură lunară din Miradoniz, un poem al substanțelor gazoase și al transparenței de natură metafizică. Chiar și ierarhiile îngeresti, discursurile despre daimoni și îngeri, Îngerul Somnului și cel al Morții din **Povestea magului călător în stele**, atestă faptul că poetul cunoștea foarte bine **Enneadele** lui Plotin, o observație care apare și la Rosa del Conte, și avusese contact cu filosofia platonice, deși I.P. Culianu va scoate în evidență ceva mai târziu rădăcinile gnostice ale operei poetului național, vorbind chiar de două faze ale creației sale, de un romantism acosmic în poemul **Mureșanu**, înlocuit de un nihilism absolut în **Demonism**.

Spre deosebire de critica arhetipală modernă, criticul Ion Negoitescu este mult mai interesat de substanța lirică a acestui univers plutonic sau neptonic, iar metoda criticului constă în căutarea acelor versuri care au sonoritate modernă, mallarméană, o găselniță inventată de criticul modernist care reinterpretează epocile mai vechi prin grila **Eminescu, contemporanul nostru**, astfel chiar textul critic propriu-zis, care pariază mai mult pe modul în care opera literară poate fi reinterpretată continuu, cu concursul actului critic, ce adaugă valori hermeneutice operei, punând astfel în pericol existența ideilor în libertate ale operei. De fapt, textul propriu zis al criticii se molipsește de la versurile studiate și capătă o structură bi-polară, un strat plutonic, care presupune contactul cu substanța lirică, și un altul neptonic, care presupune organizarea sub forma unui arhetip și metoda traducerii impresioniste, preluată de la G. Călinescu. Cu precizarea că, dacă în poezia lui Eminescu stratul plutonic îl salvează pe cel neptonic, în eseul critic al lui I. Negoitescu se întâmplă exact pe dos. Finalul este destul de imprevizibil, criticul va eșua în zona lirică, sigur, este o găselniță interesantă pentru un articol de gazetă, dar fals deoarece lirismul și spiritul critic, fie și cel subminat de diverse „impresionisme”, vor conviețui în opera lui Negoitescu “da capo al fine”.

Despre Cornel Regman, autorul **Calmului valorilor** scrie cu același aplomb despre cele trei lepădări succesive de piei, prima piele sau un exuviu critic fiind cea din perioada sibiană de formație, scriind în revista Cercului Literar și ascuțindu-și pana, făcând diverse raiduri prin literatură, dar cu ajutorul cărora criticul ajunge la esențele proprii sale opere. Cea de-a doua piele, caracterizată de V. Nemoianu foarte plastic drept “urât mirositoare” este cea marcată de critica proletcultistă, și ea va intra doar în atenția celor care se ocupă de epoca respectivă, adică exact a istoricilor literari ai comunismului, iar exemplele sunt din ce în ce mai multe în ultima vreme, de la E. Negrici și Ana Selejan la Alexandra Tomiță.

Întoarcerea lui Cornel Regman la adevăratele unelte ale criticii se produce însă abia după 1962, prin articolele incluse în două culegeri diferite, **Confluentele literare și Cărți, autori, tendințe**, prin care autorul își recuperează și își potențează talentul ironic și studiază vîna satirică a literaturii române, devenind cel mai juvenalian dintre criticii literari de la noi.

Chiar dacă marea majoritate a textelor critice din **Calmul valorilor** se ocupă de autori străini, era și firesc să se întâmple asta din moment ce autorul cărții se ocupa intens cu studiul și predarea literaturii engleze la Facultatea de Limbi Străine a

Universității din București, la origine marea majoritate a studiilor critice fiind de fapt niște prefețe, titlurile indică faptul că autorul a ales soluția clasică, cea a studierii unor teme sau motive cum ar fi stilurile lui Swift, idilismul lumii lui Goldsmith, o prefigurare a studiului ceva mai amplu consacrat idilismului din eseul **Micro-Armonia**, cel cu care va redebuta în America, dar și o contextualizare a mai multor esești englezi, Thomas de Quincey, William Pater, G.K.Chesterton sau T.S. Eliot, va schița o mini-istorie a poeziei englezești moderne, dar va vorbi și despre un război al diadohilor în poezia americană modernă sau contemporană, va analiza temele afirmației și negației în romanul lui Evelyn Waugh, **Declin și prăbușire, apoi metoda și vanitatea la F.R.Laewis**, va prezenta un nou roman al lui Angus Wilson, **Late Call**, va sintetiza universul construit de Edgar Lee Masters în **Antologia râului Lingurii**, volum care l-a impresionat profund pe Marin Sorescu, cel care a scris un ciclu de șapte volume intitulat **La Lilieci**, adaptând universul poetic la satul său de lângă Craiova pe care îl părăsise încă din copilărie. Printre ceilalți autori analizați în volum mai figurează și Thomas Mann privit prin ochelarii categoriilor din **Anatomia criticii** lui Northrop Frye²⁶ în epura romanului **Doctor Faustus**, unde cele patru tipuri de proză enunțate de Northrop Frye, romanul, proza fantastică, anatomia sau satira menipeană și confesiunea coexistă, sau Ernst Jünger, cu literatura scrisă la maturitate, dar și alți autori care au fost traduși după Revoluția din 1989, cum ar fi John Salinger sau John Cheever, analizat pe canavaua mai largă a romanului american, dar și un dramaturg, Edward Albee, privit față în față cu tiparele teatrului, nu lipsește nici analiza dramei celebre **Cui i-e frică de Virginia Woolf?**, ecranizată la Hollywood cu o distribuție de excepție, cu Richard Burton și Liz Taylor în rolurile principale, Albee fiind un reprezentant american al curentului european al teatrului absurdului, și de ce nu, romanul lui Thornton Wilder, **Ziua a opta**, care fusese de curând tradus la noi. Toate aceste articole sunt un soi de vademecum de literatură germană, engleză și americană și își dovedesc încă utilitatea și, în foarte mare măsură, și-au păstrat chiar prospețimea pe care o aveau la data la care au fost scrise. În ultimul text, cel care încheie cartea autorul ei va pleda pentru ceea ce denumește o critică simptomatologică, iar aici legătura cu titlul volumului de eseuri, **Simpptome**, este mai multe decât relevantă:

“O critică simptomatologică se comportă față de obiectul literar precum literatura simptomatologică față de obiectul real. Ea cochetează cu obiectul literar, de cultură sau idei, vrea să vadă dacă nu-i poate smulge prin glumă și camaraderie obraznică, ceea ce nici analiza rațional-disecatoare, nici contemplația sintetică sau integratoare n-au reușit. Să recunoaștem că totdeauna mai rămîne un rest. Critica simptomatologică se interesează de acel rest”. Ea este, de altfel, foarte aproape de literatură întrucît „se comportă ca o literatură: ea construiește liber cu material literar. [...] Ea este scrisă de oameni leneși și reticenți, este ca un fund de recipient în care se rostogolesc toți cei care nu reușesc să se împace cu o specie”. Ca în majoritatea textelor lui V. Nemoianu aceste principii programatice, abandonate doar parțial în celelalte volume scrise în limba engleză și

²⁶ Northrop Frye, *Anatomia criticii*, traducere de Domnica Sterian și Mihai Spărișu, București, Editura Univers, 1972

publicate în S.U.A. sunt ilustrate prin diverse resturi rămase de la festinul literaturii, prin fragmente de eseuri despre Borges, Ernst Jünger sau Roger Caillois, cu trimitere la un titlu precis, **Agatul lui Pirus**, publicat în revista **Antaios**, editată chiar de Ernst Jünger și Mircea Eliade, de altfel V. Nemoianu nu era singurul care aprecia eseurile lui Roger Caillois, destul urme destul de vizibile ale admirației pot fi descoperite și în culegerile de teme ale lui N. Manolescu. Alte argumente în favoarea ideii sunt culese din romanele satirice moderne ale lui Ferdinand de Céline, din opera lui Herzmanovsky-Orlando, un autor german care a scris un text intitulat **Spaima mărtoagelor în plasa de trandafiri**, dar și din volumul de eseuri ale lui Ernst Jünger, **La zidul timpului**, cu punct de geneză în eseul lui Oswald Spengler, **Declinul Occidentului**, care atrăgea la noi atenția unor gânditori care Blaga sau Cioran, dar și eseul lui Karl Jaspers de filozofie a istoriei, intitulat **Despre originea și țelul istoriei**, culminând cu apatia din eseurile celui mai important teolog catolic contemporan, Teilhard de Chardin, sistemul acestuia de gândire, construit în jurul noosferei fiind prea eclectic pentru gustul raționalist al lui V. Nemoianu²⁷, de altfel autorul a cochetat la un moment dat chiar cu studiile politice, vezi colecția de articole și de analize ale gândirii liberale de la noi din antologia **România și liberalismele ei**, dar și din continuarea, intitulată **Tradiție și libertate**, unde avea un singur predecesor de marcă, pe Ștefan Zeletin, autorul unui studiu fundamental, **Burghezia română**²⁸, dar și a unei fabule politice, în gen

Bibliografie

- V. Nemoianu, *O teorie a secundarului*, în românește de Livia Szass-Câmpeanu, București, Editura Univers, 1997
- V. Nemoianu, *Micro-Armonia, Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*, traducere de Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Iași, Editura Polirom, 1996
- . Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, Editura Humanitas, 2014
- Mircea Eliade, *Memorii*, ediție de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1992
- Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, Editura Litera, 1990
- Ion Vianu, *Amor intelectualis, Romanul unei educații*, Iași, Editura Polirom, 2013
- Virgil Nemoianu, Robert Penn Warren, Cleanth Brooks, în *Structuralismul*, București, E.L.U., 1967
- N. Manolescu, *Despre poezie*, București, Editura Cartea Românească, 1987
- Cleanth Brooks, *The Well Wrought Urn*, London, The Harvest Books, 1947
- Paul Ricoeur, *Metafora vie*, traducere de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1984
- Ion D. Sîrbu, *Traversarea cortinei, Corespondență cu Ion Negoitescu, Mariana Șora și Virgil Nemoianu*, prefață de Virgil Nemoianu, ediție îngrijită de Marius Ghica și Virgil Nemoianu, Timișoara, Editura de Vest, 1994
- V. Nemoianu, *Simptome*, ediția a doua, Editura Institutului European, Iași, 1995
13. V. Nemoianu, *Structuralismul, Calmul valorilor*, București, Editura Spandugino, 2013
14. Marcel Mauss, *Despre dar*, Traducere de Silvia Lupescu, Iași, Editura Polirom, 1997
15. George Bataille, *Partea blestemată*, traducere de Bogdan Ghiu, București, Editura Art, 2008
16. V. Nemoianu, *Străin prin Europa, Note de călătorie, 1983-1992*, București, Institutul Cultural Român, 2006
- V. Nemoianu, *Jocurile divinității, Gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu*, prefață la ediția a doua de Monica Spiridon, ediție îngrijită și cuvînt înainte de Ică jr., Iași, Editura Polirom, 2000
18. V. Nemoianu, *The Hospitable Canon, Essays on Literary Play, Scholarly Choice, and Popular Pressures*, edited by Virgil Nemoianu and Robert Royal, John Benjamins Publishing, 1991

²⁷ V. Nemoianu, *România și liberalismele ei*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, și

²⁸ Ștefan Zeletin, *Burghezia română*, București, Editura Humanitas, 1991

19. Northrop Frye, *Anatomia criticii*, traducere de Domnica Sterian și Mihai Spăriosu, București, Editura Univers, 1972
- V. Nemoianu, *România și liberalismele ei*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000,
- Ștefan Zeletin, *Burghezia română*, București, Editura Humanitas, 1991
- Ștefan Zeletin, *Din țara măgarilor*, București, Editura Nemira, 2006
- V. Nemoianu, *Utilul și plăcutul*, București, Editura Eminescu, 1973
- Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile*, traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, studiu introductiv de Mircea Martin, dosar de Bogdan Ghiu, Editura Univers, 1996
- V. Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului, Literatura europeană și epoca Biedermeier*, traducere de Alina Florea și Sanda Aronescu, București, Editura Minerva, 1998
- G. Crăciun, *Compunere cu paralele integrale*, București, Editura Cartea Românească, 2013
- M.H.Abrams, *Natural Naturalism, Tradition and Revolution in Romantic Literature*, new York, W.W.Norton and Company, 1973
- M.H. Abrams, *The Mirror and the Lamp, Romantic Theory and the Critical Tradition*, New York, W.W.Norton and Company, 1953
- Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, Editura Minerva, 1972
- Jean Francois Lyotard, *Condiția postmodernă, Raport asupra cunoașterii*, traducere de Ciprian Mihali, București, Editura Babel, 1993
- Antoine Compagnon, *Antimodernii*, traducere de Adina Dinițoiu și Irina Mavrodin, prefață de Mircea Martin, București, Editura Art, 2008
- V. Nemoianu, *Structuralismul. Calmul valorilor*, București, Editura Spandugino, 2013